

LLOMBARD O "LOMBARD"?

Durant el "Colloqui de terminologia dels períodes de l'art romànic a Catalunya i dels seus precedents cristians", algun dels participants, molt il·lustre per altres conceptes, va insistir en la necessitat, al seu criteri, d'adoptar en català la forma "lombard" en lloc de llombard, sense que argumentés, penso, prou el seu parer en termes lingüístics, com fóra escaient. Aquest escrit pretén d'ésser una aportació en aquesta qüestió, precisament des d'un punt de vista estrictament lingüístic.

La palatalització de la *L*- inicial és un dels trets distintius més característics del català enfront de les altres llengües romàniques; els límits d'aquest fenomen, a més, coincideixen quasi perfectament amb els de la llengua (1). A la Romània, aquest tret és compartit només amb el lleonès (2) (però mai amb l'aragonès, el castellà i el gallec). Com que antigament, en català, no hi havia cap excepció d'aquesta llei fonètica, no calia marcar gràficament en posició inicial cap oposició entre *L* lateral (l) i *L* palatal (ʎ), de manera que en català antic sempre hi trobarem escrit *lum*, *latí*, *Lull* amb *l* inicial amb valor ʎ, de manera que els barcelonins del segle XV, àdhuc quan escrivien en castellà usaven les grafies: *lantos*, *lanto*, *lorando*, *laman*, etc.. sens dubte també amb valor ʎ (3).

Aquesta palatalització de la *L*- inicial s'estén en català fins i tot a mots mig savis: *llatí*, *llibertat*, *llicenciat*, *llibre*, *Llàtzer*, etc., o a castellanismes com *lloro*. Unicament en els manlleus més recents del llatí es conserva generalment la *l* llatina, de manera que sovint, en aquests casos, es formen dobles amb el mot tradicional: *labor* (llavor), *labial* (llavi), *laic* (llec), *localitzar* (lloc) (4). Només, doncs, darrerament (en ésser introduïts aquests mots) calgué distingir en català gràficament els dos sons inicials.

Quant a *Llombardia* i el seu derivat *llombard*, la *ll*- inicial és antiga en català, ja que aquests mots no són pas, ni molt menys, manlleus de darrera hora, sinó que apareixen ja, i ininterrompudament, des de Ramon Llull (vg. DCVB *Llombardia*) o abans i tot si tenim en compte la documentació llatina. No hi ha cap mena de dubte que aquests mots, malgrat la grafia antiga *Lombardia*, *lombard* es pronunciaven amb ʎ palatal inicial com ho demostra el cognom o llinatge *Llombard* estès per tot el domini de la llengua, i el topònim *es Llombards* a Santanyí (Mallorca) que ens ratifica la pronunciació genuïna del mot en català. Vegeu també al DCVB d'Alcover-Moll diverses accepcions del nom comú català *llombard* "picapedrer" i *llombarda* "les peces planes que es posen en lloc de teules" (Maldà, seg. Griera, BDC, XX, 197), i *llombarda* "bombarda".

Com a mot savi, i manlleu recent, s'admet en català *longobard*, derivat de *longobardu* (*m*) (d'on prové etimològicament *llombard*, però amb significat actual diferent) formant ambdós un doblet com els que ja hem vist anteriorment, de manera que no ens pot estranyar de dir en català *llombard* (d'acord amb la pronunciació genuïna) com no ens estranya de dir *Llenguadoc*, *lle-*

mosí, Llemotges, Lleó, malgrat que aquests mots en llur forma d'origen i en la corresponent a d'altres llengües presentin només / inicial. Bé és veritat que entre els topònims de llocs no catalans tenim *Londres* amb / inicial. Aquest mot ja apareix a *Tirant lo Blanc* i cal suposar que la pronunciació antiga era precisament amb ʎ (com en *llondro*) i que per una refecció cultista en època moderna tornà a la / lateral, però aquest mot no sembla posseir derivats en l'onomàstica catalana i la refecció es tracta d'un fenomen individualitzat que no presenta un paral·lisme amb *llombard*, ben introduït a la nostra llengua.

Josep Moran i Ocerinjauregui

Notes

- (1) Joan COROMINES, *Lleures i converses d'un filòleg* (Barcelona, 1971), veg. "palatalització de la L— inicial".
- (2) Alonso Zamora Vicente, *Dialectología española* (Madrid 1974), pàgs. 122-124.
- (3) Coromines, op. cit., pàg. 63. Naturalment, en català comença per l qualsevol nom, sobretot topònim, que tingui l'article aglutinat o en què el primer element hagi estat interpretat com a article: *Lavansa, Lavaix*. També hi ha algun cas aïllat de dissimilació: *Linyola*.
- (4) Pompeu Fabra, *Qüestions d'ortografia catalana II. La l palatal*. Comunicació presentada al I Congrés Internacional de la Llengua Catalana, 1906 (Barcelona 1908), pàgs. 188-221. Reeditat a *La llengua catalana i la seva normalització* (Barcelona 1980), pàg. 34 i ss.